

(v žito deteljna trava = Kleegrass), 3. deteljna trava, 4. deteljna trava, 5. deteljna trava, 6. rž. Zračje je vlažno; zemlja peščena, revna.

Pri tem omenimo tudi tako imenovano angleško petletno obdelovanje polja (englische Fünffelderwirtschaft), ki ima v kolobarji v izboljšanje, v počitek zemlje 2 leti deteljno travo. Kolobar je ta: 1. repa, 2. ječmen (v ječmenu deteljno travo), 3. deteljna trava, 4. deteljna trava, 5. pšenica.

Angleži ljubijo ta kolobar, in v resnici je dober, ker zemlja pri tem vrstenji vedno v moči ostane. Trave je tudi dosti, da je mogoče živino rediti in dosti gnoja dobiti.

V sklep našega popisovanja „gospodarstva na čredinke“ hočemo še omeniti, kaj je vzrok, da se imenuje ta red gospodarstvo na „čredinke“ (Koppelwirtschaft). Navadno je, da so njive razdeljene v več enacij ograjenih delov; ravno tako so tudi pašniki ograjeni, ali sploh oddeljeni (abgetheilt), in od tod to ime.

(Dalje prihodnjic.)

Cepljene murve na prodaj.

Razglašeno po prošnji sl. kmetijske družbe kranjske.

Gosp. Adalbert Stiglitz, c. k. nadlajtenant in grajščak na spodnjem Štajarskem, je prosil kranjsko kmetijsko družbo, naj naznani murvorejcem, da ima okoli 3000 cepljenih prav lepih murv na prodaj, ki so blizo 9 čevljev visoke in po 3, 4, 5 in tudi 6 palcev debele. Gosp. Stiglitz, ki je bil skozi 22 let kot vojak na Laškem in se je ondi v murvoreji popolnoma izuril, pravi, da Lah v prvih 3 dôbah pokladajo črvičem divje, v 4. dôbi pa cepljene murve; tako se ohranijo gosence bolj zdrave, *) predejo trdnejšo nit in so kokoni tudi težji. Gosp. Stiglitz ponuja gori imenovane cepljene murve po 40, 50, 60, 80 krajc., tudi po 1 in 2 gold., s tem, da jih pripelje na železnico v Celje in se le kaj malega plača za ambalažo. Dobijo se pa pri njem tudi necepljene (divje) murve in sicer po 4 gold. 100 murv. Tudi za poskušnjo rad pošlje, kdor jih kaj želi. Gosp. Stiglitz je družbi kmetijski poslal dva lista: enega od cepljene, drugega od divje murve, in gorko priporoča, naj bi svilorejci sadili cepljene, ker njih perje je mnogo težje, bolj smolnato in tečnejše, tedaj tudi več zdá in se ga manj potrebuje.

Pisma gospodu Adalb. Stiglitzu naj se pošiljajo pod adresno „k. k. Oberlieutenant und Gutsbesitzer am Schloss Pleuna, Post Sachsenfeld, per Cilli.“

Podučne stvari.

Več svitlobe, več poduka!

Že davno smo mislili iz letošnjega sporočila glavne šole postojnske natisniti sestavek, ki ga je pod naslovom „Zemljepisje v ljudski šoli“ spisal šolski ravnatelj, častiti gosp. Jan. Vesel. Ona napitnica gosp. prof. Peternela pri obedu c. kr. kmetijske družbe 24. dne t. m. nas je spomnila našega namena. Evo tedaj oni sestavek:

„V sedanjem času, ko se na svetu vse tako hitro vrši, ko nas brzovlaki po železni cesti in parobrodi po nevarnem morji prevažajo, in v malem času vidimo lahko mnogo krajev svetá, v sedanjem času je gotovo potreba, da vsak človek več ali manj pozná vsaj bliž-

nje površje naše zemlje. Tudi mika človeka že rado vednost, da vsaj nekoliko pozná velike svetove, ki se sučejo nad nami v neizmernih krogih, da vé, v kakošni razmeri med seboj so solnce, zemlja in luna, kako se zadnji dve razsvetljujejo itd. Potrebno pa je, da pozná bolj na drobno naš del svetá, še bolj pa našo carevino in posebej še svojo domovino s sosednjimi deželami.

Zato se koj v prvem razredu začenja otroku nekoliko bistrirati um, da vé vsaj nekoliko o obliki naše zemlje, o njenih mnogoterih delih; tako dobí dete, dasiravno vselej ne natančne zapopadke, pa vsaj pravi razum o tej ali uni reči. Tako bi do četrtega razreda dospeli otroci do precej obširne vednosti, ko bi se jim vsako leto prilagalo pri berilih, da bi otroci ne znali samo brati, ne znali samo moralne povestice pripovedovati, temoč tudi kaj družega.

Da je nauk zemljepisja res potreben večje natančnosti in večje obširnosti, kakor je v sedanjih berilih, prepričal se je pisatelj sam. Otroci niso poznali najbližnjih, najzanimivših krajev, katerih notranjska stran tako obilo ima; niso vedeli, kje izvira Pivka, kod pride iz postojnske jame, in kaj se dalje ž njo godí; neznan jim je bil popolnoma le slabe dve uri oddaljeni grad predjamski, le malo znane cerkniškega jezera slovite zanimivosti. O bolj oddaljenih krajih naše domovine, se vé, smé se še manj pričakovati. Da se s tako nevednostjo otrokom ne vceplje prava ljubezen do domovine, ko ne pozná njene lepote, njene tudi v kamenitih tleh velike posebnosti, razume se po sebi. In taka se godí tudi drugod. Zató se nam ni treba čuditi, ako ima národ v mnogih krajih tako malo samosvojnosti, tako malo spoštovanja samega sebe, tako malo národnega ponosa; vidimo pa nasproti, da vse tuje ljubi in spoštuje, svoje domače pa zametuje in v nič deva. Žalostna prikazen je, pa vendar resnična!

Le takrat je mogoča viša omika narodova, ko spoznava lepoto in imenitnost svoje dežele, ko smé tudi reči: naše nebotične gore se tudi krasno žaré o jutranjem solncu, njih gole, sive pečine se dvigajo ponosno v plavo nebo; naše globoke doline pretakajo bistri studenci in šumeči potoki v smaragdni krasoti; tudi mi dišemo hladni planinski zrak, pa nam tudi sije vroče solnce italijanskega podnebja; naše homce in planote senčijo široki sadunosni vrti, ko štajarska, dolenska in primorska stran po prijetnih gorica h rodi najboljša vina. Po naši deželi stojé lepa mesta in snažni trgi ob ladjonosnih rekah, čedne vasí pa se skrivajo v senci sadnih dreves, na homcih in hribih bliščé že od daleč bele cerkve, katerih milo zvonjenje vabi trudnega popotnika solzne doline k sebi, da stiske in nadloge svoje izlije pred studencem Božje milosti; tudi naša dežela ima krasna jezera, ktera obdajajo visoke goré z vsem veličastvom planinskega svetá; ima jezero, po katerem ribič nastavlja skrite mreže, in lovec strelja boječe ptice in hitre zajce; še več čudov pa skriva kamenita zemlja v svojem nedru; tu vidiš v podzemeljskih jamah najmno-govrstnejše kapnike, ki blišče v najlepših diamantih, ktere je izbrusila sama mati narava, po jamah se pretakajo šumeči potoki, ki dalje pod zemljo vršijo in zopet drugej zagledajo beli dan. Koliko lepot, koliko čudov ima naša krasna zemlja! Ali ni vredna, da jo vsak deželan spozná, vsak domorodec ljubi in spoštuje, ko svojo najboljšo, najljubeznjivšo mater! Ali ni potrebno, dobro in koristno, da tudi mlado občutno srce bolj natančno se po nji ogleda in s tem spoznanjem srka iskreno ljubezen do nje, in je pripravljeno tudi kri in življenje za-njo darovati.

In ko je zbujena prava ljubezen do domovine s spoznanjem domače dežele, s spoznanjem do-

*) Kako pa to, da je do poslednjih let največ bolezní na Laškem bilo in so Kranjci libro kokonov za seme Lahom po 6, 8, in tudi po 14 gold. prodajali? Vred.

mačega jezika, potem le je mogoče večje blagostanje, viša omika, sploh boljša prihodnost.

Nemško berilo za četrti razred glavnih šol dobro povdarja imenitnost zemljepisja, ko ima celih 75 strani odmerjenih zemljepisju, ko naše slovensko le kacic 9 listov temu znanstvu posvečenih ima.

Misel pisateljeva je ta, da bi vsaj v 4. razredu glavnih šol bilo potrebno, da se zemljepisje pa tudi zgodovina bolj obširno obdeluje, da berilo veliko več in veliko bolj natančno vsaj domače dežele popisuje. Le tako bode tudi ponehalo tisto znano pikanje, ki ga imajo tako mnogi kraji med seboj, ki dela le zdražbe, in je sedanjemu svetu kaj nepristojno. Tako tudi se bode širila vedno krepkejša zavest slovenskega naroda; spoznala bode mladina, da ljudje govoreči en jezik so en narod, da samovoljne politiške meje ne ločijo naroda, spoznavala bode celokupnost slovenskih dežel. Suhoparno učenje nemške gramatike je samo na sebi tako pusto, da se mora pristuditi; da se pa otroški duh nekoliko odpočije teh pravil, tega pregibanje, sklanjanja in spreganja, služilo mu bode ravno zemljepisje, ki bode njegovim radovednosti vstreglo prav zanimivo in koristno, in mu bo prijeten počitek od težavnega, duhomornega učenja oblik tega ali unega jezika.

Da bo pa mogoče v četrtem razredu bolj natančno učitev zemljepisja pričeti, treba je, da se vže koj v prvem razredu prične s prvimi začetnimi črticami, in tako dalje širi v drugem in tretjem razredu. S takimi pripravami le se bo učitev zemljepisja pospešila in v četrtem razredu bo mladež z mnogim znanjem obogatena zapustila šolsko poslopje, in v praktičnem življenju rabila nabrane vednosti.“

Slovstvene stvari.

Pomenki.

Po novi kazenski postavi so 4 vrste kazni, ki jih v nemškem jeziku imenujejo 1. Zuchthaus, 2. Gefängniss, 3. Arrest, 4. Einschliessung. Kakor ima Nemeč težavo s takimi izrazi, da loči družega od družega (saj vse pomenijo to, da je človek zaprt in da povsod gré za strahovanje (Zucht) kaznovanega, tako je tudi slovenskemu jeziku težavno zaznamovati to, kar — če tudi ni v bistvu eno — se vendar v navadnem pomenu besed ne loči. Gosp. Cigale gledé na to, da se prvi dve ostrejši kazni (Zuchthaus, Gefängniss) razločujete od dveh poslednjih (Arrest, Einschliessung), in dalje gledé na to, da bi besede bile razumljive občinstvu, nasvetuje sledeča slovenska imena: 1. huda ječa, 2. ječa, 3. hudi zápor, 4. zápor. Reči moramo, da v obeh omenjenih ozirih ne vemo kaj družega boljšega nasvetovati. — Gosp. Levstik je pregledal vse naše starine o tej zadevi in našel je to-le: „Besede za „gefängniss“: Nsl. voza, óza, nahaja se ta beseda v novoslovenskih pisateljih starejše dobe, in navadna je še zdaj po Štajerskem, kakor govori g. Cigale; a strsl. aza, vaza znači „véz“ (band); „ječa“ se imenuje: azilište, azilnica, aznica, ažnica; dalje nsl. jéča, ustrezaje nemškemu „haft“ in strsl. jetilište; potem: temnica (Hipolit, Gutsman), strsl. tьmьnica (tudi v briž. spom.), srb. tamnica, srdnon. tymentitze f. gefängniss: acht tage in der tymentitzen legen. Benecke, Müller und Zarncke 3, 167. iz slovanskega; potem nsl. klada gefängniss (Hipolit), kar nej „gefängnis“ nego „stock“. Gutsman ima tudi jetniše, kar je slabo skovano, kakor sploh besede z obrazilom išče iz moških samostalnikov, kateri

imajo nik na konci. Isti Gutsman ima dalje: jetnina arrest, kar bi zopet bolje značilo kako platilo (gebühr); Hipolit: jetnica carcer, a ne ustréza, kajti jetnica je ujeta žena, kakor jetnik ujet mož. Isti Hipolit: prepoved arrest, vpravo: verbot, morda pripravnejše za „sekvester“, kajti Dolenjci rekajo: „gozd so jim déli v prepoved.“ Gosp. Cigale tudi govori: zápor, zaprtje gefangenschaft; po Dolenjskem je celó slišati: „bil je v zaprtiji“, kar sploh znači, kakor tudi zápor, v početku samo „sperre“, potem „haft“, a zaprtija je slabejša beseda uže zaradi tujega obrazila ija. Mikl. „fremdw. in den slav. spr.“ 21. Na Kranjskem (vsaj po Dolenjskem in Gorenjskem, če morda tudi ne povsod) celó govore: pripravili so ga, kader ga malo zapró, morda za 24 ur, za dva dni ali tudi za teden; iz tega bi se naredila beseda prípor, kakor je zápor iz: zapreti. Naposled oče Marko (1781. leta) piše: tranča büttelhaus, custodia publica, in za njim Gutsman (1789. l.): tranča öffentlicher kerker, arrest. V Ljubljani pred novim mostom kraj, kder prodajajo ptiče, še zdaj imenujemo „pod trančo“, i baš onda so nekdaž bile ljubljanske „custodiae publicae.“ Dasitudi „Labacheričini“ učenjaki drugače učé, vendar bi jaz sodil, da tranča, katero uže Valvasor III. 9, 672 imenuje trantschen oder gefängnis, nej družega nego strsl. trątrь m. custodia, ktera beseda bi se s tem obrazilom strsl. glasila trąšta, nsl. troča, a z obranjenim nosnikom: tranča.“

Izvéstja ali programe

nekterih slovénskih in hrvaških gimnasij, pa memogredé nekaj slovniških opazek.

Spisal prof. Žepič.

(Dalje.)

Ne morem se pa vzdržati, da ne bi dodal še nekaj opazek, za ktere mi je dal g. Žolgarjev sestavek povoda. Na strani 14. (programe 1866.) stoji zamore. Jaz mislim, da je ta beseda germanisem (cf. vermögen). „Znamnje — znamnja — znamnij.“ Ker se veli v hrv. in tudi starosl. znamenje, toraj bi se po mojem mnénju tudi v slov. imel pisati ta ploglasni e. „Naklon.“ Sloga s Hrvati zahtéva pisati način. Sicer pa tukaj še jedenkrat velim, da se slažem čisto z gosp. Cigaletom, da so najbolji tisti termini tehnici, ki so skrojeni najbolj po latinskem nazivoslovju ter so pri tem najbliži hrvaškemu nazivoslovju. „Alj“. Sloga s Hrvati in tudi stara slovenščina tirja, da pišemo ali.

Str. 15. „velevni naklon.“ Velim znači saj v Hrvaškem inquam (= djal sem), torej ne veljá vlevni (= imperativus), ampak zapovedni. — „Vezilo.“ Ker se veli od glagola kresati kresalo, ne bode morda napačno od vezati izpeljevati vezalo. „Kdaj.“ Namesti staroslov. же v relativu pišemo v slov. sploh r (Hrvatje pa no), torej kedar = quum, da (ne pa kdaj) (staroslov. кагдаже, hrv. kadno). — „Pogojivnik.“ Ker se govori pogoditi se, torej menda bolje pogodnik ali pogodivnik. — Str. 16. „vezivni“ bolje vezavni (ker od kresati kresavni).

Str. 17. „sostava“. So je po mojem mnénju samo tedaj prav pisati v sestavljenih besedah, kedar je jednako staroslovenskemu cъ in nemškemu mit, na pr. sósed itd. Sicer je pa treba pisati se (provincijalni Hrvatje izgovarjajo ze na pr. zestati se, zebrati se). „Polpretekli.“ Izraz: halbvergangen zavrgli so uže Nemci sami, torej ne bi škodilo, da tudi Slovenci ne pišejo več polpretekli, ampak kako drugače na pr. trpežno pretekli (cf. lat. praeteritum imperfectum in hrv. prošlo-trajno). „Oblikami.“